

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهیافت

سال نوزدهم، شماره ۷۲، پاییز ۱۴۰۴
صفحه ۳ تا ۲۸

دیپلماسی علمی به مثابه محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران: تحلیل روندها و سناریوها

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

مریم سربازی

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

مرتضی ابادزی *

گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

بهرام منتظری

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی دیپلماسی علمی به مثابه محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. سؤال اصلی تحقیق این است که «دیپلماسی علمی چگونه می‌تواند به محور اصلی قدرت نرم ایران در سطح منطقه‌ای تبدیل شود و چه سناریوهایی برای آینده آن قابل ترسیم است؟». فرضیه پژوهش بر این مینا استوار است که با ترکیب ظرفیت‌های علمی و فناورانه ایران با سازوکارهای فرهنگی و منطقه‌ای، دیپلماسی علمی قادر خواهد بود جایگاه جمهوری اسلامی ایران را در معماری قدرت نرم ارتقا دهد. روش تحقیق کیفی و آینده پژوهانه است و از تحلیل روندها و سناریونویسی جیمز دیتور برای ترسیم آینده‌های بدیل استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که چهار سناریوی رشد مداوم، فروپاشی، بازآفرینی و دگرگونی بنیادین پیش روی دیپلماسی علمی ایران قرار دارد و سناریوی مطلوب، ترکیبی از رشد مداوم و بازآفرینی همراه با سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوظهور است. این سناریو می‌تواند موجب افزایش مشروعیت منطقه‌ای، ایجاد وابستگی‌های مثبت علمی و تثبیت جایگاه ایران در معماری قدرت نرم گردد.

کلیدواژه: دیپلماسی علمی، قدرت نرم، آینده پژوهی، ایران، سناریونویسی.

* نویسنده مسئول: mortezaabazari48@iau.ac.ir

تاریخ تایید: ۱۴۰۴/۰۸/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶

The Islamic Revolution Approach Quarterly

Vol. 19, No.72, Fall 2025, P 3-28

rahyaftjournal.ir

Scientific Diplomacy as the Future Axis of the Soft Power of the Islamic Republic of Iran: A Trend and Scenario-Based Analysis

Maryam Sarbazi

Department of Political Science, Shahr-e Qods Branch, Islamic Azad University, Shahr-e Qods, Iran

Morteza Abazari *

Department of Political Science, Shahr-e Qods Branch, Islamic Azad University, Shahr-e Qods, Iran

Bahram Montazeri

Department of Political Science, Shahr-e Qods Branch, Islamic Azad University, Shahr-e Qods, Iran

Abstract

Scientific diplomacy has increasingly emerged as a strategic instrument of soft power in contemporary international relations. This article examines scientific diplomacy as a potential future axis of the soft power of the Islamic Republic of Iran. The main research question asks how scientific diplomacy can evolve into a central pillar of Iran's regional soft power and what alternative future scenarios can be envisioned for its development. Using a qualitative and futures-oriented approach, the study applies trend analysis and James Dator's four futures framework to explore possible trajectories. The findings indicate that Iran's scientific diplomacy faces four plausible scenarios: continued growth, collapse, re-creation, and fundamental

* Corresponding Author: mortezaabazari48@iaau.ac.ir

How to Cite: Sarbaz, M., Abazari, M., Montazeri, B. (2025). Scientific Diplomacy as the Future Axis of the Soft Power of the Islamic Republic of Iran: A Trend and Scenario-Based Analysis, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 19(72), 3-28.

Date Received: 27 July 2025 Date Accepted: 30 October 2025

transformation. The preferred scenario combines sustained growth with adaptive re-creation, supported by strategic investment in emerging technologies and regional scientific cooperation. Such a pathway could enhance Iran's regional legitimacy, generate positive scientific interdependencies, and consolidate its position within the regional architecture of soft power.

Keywords: Scientific Diplomacy; Soft Power; Futures Studies; Scenario Planning; Islamic Republic of Iran.

Introduction

The contemporary international system has undergone profound transformations in the nature and sources of power. Power is no longer derived solely from military capabilities or economic resources; intangible elements such as knowledge, culture, legitimacy, and technology now play a decisive role. Within this evolving context, soft power has become a central concept in foreign policy analysis, emphasizing attraction rather than coercion. Scientific diplomacy has emerged as one of the most dynamic instruments of soft power, linking scientific cooperation, technological exchange, and elite networking with broader diplomatic objectives. For the Islamic Republic of Iran, scientific diplomacy offers a particularly significant opportunity. Iran possesses notable scientific and technological capacities in areas such as nanotechnology, biotechnology, medicine, aerospace, and unmanned aerial systems. At the same time, the country faces structural challenges including international sanctions, restricted academic collaboration, and brain drain. These conditions make it essential to adopt a forward-looking analytical framework capable of identifying both opportunities and risks. This study addresses the central question of how scientific diplomacy can become the future axis of Iran's soft power and what scenarios may shape its evolution in the coming years.

Materials and Methods

This research employs a qualitative and futures-oriented methodology. Data were collected through library and documentary research, including academic literature on soft power, smart power, scientific diplomacy, and Iranian foreign policy, as well as policy documents and analytical reports. The study integrates two complementary analytical tools.

First, it draws on the concept of smart power, which emphasizes the strategic combination of hard and soft power resources. Within this framework, scientific diplomacy is understood as a bridge between technological capability and cultural–ideational attraction. Second, the study applies futures studies methods, particularly trend analysis and James Dator’s four futures framework. This model conceptualizes the future as a set of alternative pathways rather than a single linear trajectory, consisting of continued growth, collapse, re-creation, and fundamental transformation. By identifying key trends, drivers, and uncertainties, the research constructs plausible scenarios for the future of Iran’s scientific diplomacy.

Discussion

Trend analysis reveals several structural forces shaping Iran’s scientific diplomacy. On the global level, the internationalization of science and the expansion of transnational research networks have increased the political significance of knowledge production. Scientific achievement now functions as a marker of credibility and legitimacy in regional and global arenas. Concurrently, intensified technological competition among major powers has transformed science and innovation into strategic assets.

Regionally, the Middle East has witnessed growing investment in higher education, research infrastructure, and knowledge-based branding, particularly by countries such as Turkey, Saudi Arabia, and Qatar. This has generated a competitive environment in which scientific diplomacy plays a key role in shaping regional influence. Iran’s scientific achievements position it as a potential regional hub, yet sanctions and institutional fragmentation limit its ability to fully capitalize on these assets.

Based on these trends, four scenarios are identified. In the continued growth scenario, Iran sustains its current trajectory of scientific development, expands international academic cooperation, and strengthens its reputation as a knowledge-producing country. In the collapse scenario, intensified sanctions, academic isolation, and accelerated brain drain undermine scientific capacity and erode Iran’s soft power. The re-creation scenario envisions a strategic reorientation toward regional and South–South scientific cooperation, transforming constraints into opportunities for indigenous innovation and regional leadership. Finally, the fundamental transformation scenario assumes that breakthroughs in emerging technologies, such as artificial

intelligence or advanced biotechnology, fundamentally reshape Iran's scientific diplomacy and blur the boundary between soft and hard power.

Conclusion

The study concludes that the future of Iran's scientific diplomacy is inherently non-linear and contingent upon strategic choices and external conditions. Among the four scenarios, the preferred pathway combines elements of continued growth and re-creation, with selective aspects of fundamental transformation. In this scenario, Iran maintains scientific momentum, reconfigures its diplomatic networks toward regional and Islamic partners, and invests strategically in emerging technologies. Such an approach would enhance Iran's regional legitimacy, create positive scientific interdependencies, and reinforce its image as a reliable scientific partner. More broadly, the findings demonstrate that scientific diplomacy should not be treated as a peripheral policy tool but as a central pillar of Iran's soft power strategy. Effective coordination among scientific institutions, diplomatic bodies, and technological sectors is essential for translating scientific capacity into sustainable soft power and long-term regional influence.

مقدمه

تحولات ساختاری در نظام بین‌الملل معاصر موجب شده است که مفهوم قدرت دستخوش تغییرات بنیادین گردد. دیگر قدرت صرفاً بر مؤلفه‌های سخت‌افزاری همچون توان نظامی و اقتصادی استوار نیست، بلکه منابع نامحسوس همچون فرهنگ، دانش و ایدئولوژی در قالب «قدرت نرم» جایگاهی کلیدی یافته‌اند (Nye, 2004). در این میان، دیپلماسی علمی به‌عنوان یکی از ابزارهای نوظهور قدرت نرم، ظرفیتی ویژه برای ارتقای جایگاه کشورها در عرصه جهانی فراهم آورده است. دیپلماسی علمی مبتنی بر تبادل دانش، همکاری‌های دانشگاهی، فناوری‌های نوین و شبکه‌سازی نخبگان است و می‌تواند در شرایط رقابت ژئوپلیتیکی، ابزاری اثربخش برای افزایش مشروعیت و نفوذ کشورها به شمار آید (Nye, 2011).

جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر تمدن تاریخی و هویت اسلامی-انقلابی، همچنین با دستاوردهای علمی در حوزه‌های نانو، بیوتکنولوژی، پزشکی و هوافضا، ظرفیت‌های مهمی برای بهره‌گیری از دیپلماسی علمی در اختیار دارد. با این حال، چالش‌هایی نظیر تحریم‌های بین‌المللی، محدودیت در همکاری‌های علمی و پدیده فرار مغزها، مانع بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها شده‌اند (قربانی شیخ‌نشین و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۷). این شرایط ضرورت آینده‌نگری و سناریونویسی را برای شناسایی مسیرهای ممکن دیپلماسی علمی ایران دوچندان می‌سازد.

چارچوب نظری این مقاله مبتنی بر نظریه «قدرت هوشمند» است که نخستین بار توسط سوزان ناسل مطرح شد (Nossel, 2004) و سپس جوزف نای آن را بسط داد (Nye, 2011). بر اساس این دیدگاه، ترکیب هماهنگ قدرت سخت و نرم می‌تواند راهبردی اثربخش در سیاست خارجی باشد. دیپلماسی علمی در این چارچوب قادر است پیوندی میان توانمندی‌های فناورانه و سرمایه‌های فرهنگی-ایدئولوژیک ایران ایجاد کند و ابزاری برای ارتقاء جایگاه منطقه‌ای کشور باشد. افزون بر این، استفاده از مدل سناریونویسی جیمز دیتور که بر چندگانگی آینده‌ها تأکید دارد (Dator, 2009)، این امکان را فراهم می‌آورد که بدیل‌های محتمل آینده دیپلماسی علمی ایران شناسایی و تحلیل شوند.

بر این اساس، پرسش محوری مقاله چنین است: دیپلماسی علمی چگونه می‌تواند به محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران تبدیل شود و چه سناریوهایی برای آینده آن قابل ترسیم است؟

۲- پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی تاکنون در زمینه قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و نقش آن در ارتقاء جایگاه منطقه‌ای کشور انجام شده است. این تحقیقات عمدتاً بر مؤلفه‌هایی چون فرهنگ، ایدئولوژی و دانش تمرکز داشته‌اند و در بسیاری موارد بیشتر به توصیف وضع موجود پرداخته‌اند

تا آینده پژوهی و سناریونویسی. مرور این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اگرچه ادبیات قابل توجهی در خصوص قدرت نرم ایران وجود دارد، اما جایگاه دیپلماسی علمی به‌مثابه یکی از محورهای اصلی آینده قدرت نرم کمتر به‌صورت نظام‌مند بررسی شده است.

در میان پژوهش‌های فارسی، رحمانی تیرکلایی (۱۴۰۲) در مقاله خود با عنوان «دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به مثابه قدرت نرم» بر نقش دیپلماسی فرهنگی در ارتقای اعتبار و نفوذ جمهوری اسلامی در محیط بین‌المللی تأکید می‌کند. او نشان می‌دهد که بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی می‌تواند ابزار مهمی برای تثبیت جایگاه ایران باشد. هرچند تمرکز اصلی وی بر فرهنگ است، اما نتایج تحقیق اهمیت بهره‌برداری از ابزارهای نرم در کنار عناصر سخت را روشن می‌سازد.

عباسی و همکاران (۱۴۰۲) با رویکردی دیگر، به بررسی «تأثیر قدرت نرم در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر آیت‌الله خامنه‌ای» پرداخته‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که نوع و میزان تهدید هر حکومت به ماهیت آرمان‌های آن وابسته است. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان حکومتی متکی بر ارزش‌های دینی و مردم‌سالاری دینی همواره با تهدیدات مواجه بوده، اما همین ارزش‌ها ظرفیت تولید قدرت نرم را نیز فراهم می‌کنند.

رشاد (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «قدرت نرم و کنش نامتقارن در سیاست راهبردی ایران» به‌طور خاص بر اهمیت ایدئولوژی و هویت در تولید قدرت نرم تأکید دارد. وی استدلال می‌کند که ایدئولوژی انقلاب اسلامی با تبدیل شدن به هویت، توانسته است بستری برای کنش نامتقارن در سیاست خارجی ایران ایجاد کند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که قدرت نرم ایران نه تنها بر فرهنگ بلکه بر ایدئولوژی نیز استوار است.

افتخاری (۱۳۹۵) در کتاب «قدرت نرم؛ ابزارهای موفق در سیاست بین‌الملل» با ترجمه سید محسن روحانی، مفهوم قدرت نرم را به‌عنوان توانایی کسب مطلوب از طریق جاذبه و نه اجبار تبیین می‌کند. او ابزارهای متنوع قدرت نرم را معرفی کرده و نشان می‌دهد که این ابزارها چگونه می‌توانند در سیاست خارجی کشورها مؤثر واقع شوند.

موسوی زارع و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی و تحلیل جایگاه توانمندی در قدرت نرم کشورها» به ابعاد گوناگون قدرت نرم پرداخته و یافته‌های آنان نشان می‌دهد که منابع مختلف، از جمله نظامی، علمی و فرهنگی، می‌توانند به‌عنوان منابع قدرت نرم عمل کنند. این مقاله اهمیت چندبعدی بودن مفهوم قدرت نرم را برجسته می‌سازد.

جدیدی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله «منابع قدرت نرم ایران در عراق (۲۰۱۰-۲۰۲۰)» نشان داده‌اند که ایران از ابزارهایی چون اشتراکات مذهبی، ارتباطات دانشگاهی و رسانه‌ای برای افزایش نفوذ نرم در عراق بهره برده است. یافته‌های آنان گویای آن است که دیپلماسی علمی در قالب همکاری‌های دانشگاهی توانسته بخشی از نفوذ نرم ایران را تقویت کند.

افراخته و نوروزی (۱۳۹۹) در پژوهش «اثر بخشی آیین‌ها و مناسک بر قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران» با تأکید بر فرهنگ عاشورا نشان می‌دهند که مناسک مذهبی چگونه به بازتولید مشروعیت سیاسی و یکپارچگی اجتماعی انجامیده و قدرت نرم ایران را تقویت کرده است. در میان پژوهش‌های انگلیسی نیز مطالعات مهمی قابل ذکر است. اکبر (۲۰۲۳) در مقاله «قدرت نرم ایران در خاورمیانه از طریق ترویج زبان فارسی» نشان می‌دهد که زبان فارسی نه تنها ابزار ارتباطی، بلکه حامل بار فرهنگی و تمدنی است که ایران از آن برای گسترش نفوذ خود در منطقه بهره می‌برد.

دوستی و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «شناسایی عناصر راهبردی دیپلماسی ورزشی بر مبنای قدرت نرم» بر اهمیت دیپلماسی ورزشی در روابط بین‌الملل ایران با قطر و امارات تأکید کرده‌اند. اگرچه موضوع مقاله دیپلماسی ورزشی است، اما نتایج آن نشان‌دهنده ظرفیت‌های متنوع قدرت نرم ایران فراتر از ابزارهای سنتی است.

مارشال (۲۰۲۲) نیز در مقاله «قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران: تحلیلی بر فعالیت‌های سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی» بر نقش نهادهای فرهنگی ایران در گسترش نفوذ نرم تأکید دارد و نشان می‌دهد که این سازمان چگونه از ابزارهای فرهنگی و مذهبی برای افزایش جاذبه سیاسی ایران در جهان اسلام بهره برده است.

اکبر (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان «قدرت نرم ایران در سوریه بعد از جنگ داخلی» بر اهمیت منابع فرهنگی و مذهبی ایران برای تثبیت نفوذ در سوریه تمرکز کرده و توضیح می‌دهد که چگونه جمهوری اسلامی با استفاده از این منابع جایگاه خود را در این کشور تقویت کرده است.

اکبرزاده و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش «پویایی‌های قدرت سخت و نرم: مورد ایران در افغانستان» نشان می‌دهند که اگرچه ایران از ابزارهای فرهنگی و زبانی برای گسترش قدرت نرم خود در افغانستان استفاده کرده است، اما عدم توازن در قدرت سخت و سیاست‌های متناقض تهران این فرایند را تضعیف کرده است.

صبوری (۲۰۱۲) نیز در مقاله «قدرت نرم ایران؛ ضرورتی برخاسته از پیچیدگی مخاطبان چندلایه منطقه‌ای» تأکید دارد که جمهوری اسلامی ناگزیر است پیام‌های خود را متناسب با هر مخاطب منطقه‌ای بازطراحی کند.

مرور این مطالعات نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های پیشین، تمرکز خود را بر مؤلفه‌های فرهنگی و ایدئولوژیک قدرت نرم ایران گذاشته‌اند و کمتر به دیپلماسی علمی به‌عنوان محوری مستقل و آینده‌نگر پرداخته‌اند. تمایز تحقیق حاضر در این است که با رویکرد آینده‌پژوهی و استفاده از مدل سناریونویسی جیمز دیتور، به بررسی مسیرهای محتمل دیپلماسی علمی ایران می‌پردازد و آن را به‌مثابه رکن اصلی آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران تحلیل می‌کند.

۳- چارچوب نظری

مفهوم قدرت از بنیادی‌ترین مفاهیم در روابط بین‌الملل است و در طول تاریخ اشکال مختلفی به خود گرفته است. در دوران باستان، قدرت بیشتر بر پایه ابزارهای سخت‌افزاری چون نیروی نظامی و سرزمین تعریف می‌شد، اما با تحول ساختار نظام بین‌الملل، شکل‌های نوینی از قدرت پدید آمد. در قرن بیستم، ظهور سازمان‌های بین‌المللی، افزایش وابستگی متقابل اقتصادی و نقش آفرینی بازیگران غیردولتی، موجب شد که تعریف قدرت صرفاً به توان نظامی و اقتصادی محدود نباشد، بلکه منابع نامحسوس همچون فرهنگ، دانش و مشروعیت نیز جایگاهی اساسی پیدا کنند (Nye, 2013).

۳-۱ قدرت سخت و نرم

قدرت سخت به توانایی یک دولت در اعمال اجبار و تهدید از طریق ابزارهای نظامی و اقتصادی اشاره دارد. این نوع قدرت در چارچوب کلاسیک روابط بین‌الملل غالب بوده و همچنان در بسیاری از عرصه‌ها تعیین‌کننده است. از نمونه‌های بارز کاربرد قدرت سخت می‌توان به تحریم‌های اقتصادی به‌عنوان ابزار فشار سیاسی اشاره کرد (Baldwin, 1985). در مقابل، قدرت نرم که نخستین بار جوزف نای آن را مطرح کرد، بر جذابیت‌های فرهنگی، ارزش‌های سیاسی و سیاست‌های مشروع متکی است و بدون اجبار و تهدید، ترجیحات دیگران را شکل می‌دهد (Nye, 2004). مشروعیت داخلی، فرهنگ، نظام آموزشی و ارتباطات علمی از منابع کلیدی این نوع قدرت‌اند. جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از فرهنگ اسلامی-ایرانی، زبان فارسی، و گفتمان عدالت‌خواهی و مقاومت، ظرفیت‌های مهمی در این حوزه دارد (رشاد، ۱۴۰۲؛ افتخاری، ۱۳۹۵). این دو بعد قدرت، اگرچه متقابل به نظر می‌رسند، در عمل مکمل یکدیگرند و کشورها برای دستیابی به اهداف راهبردی خود، نیازمند ترکیبی از هر دو هستند.

۳-۲ قدرت هوشمند

برای پاسخ به همین ضرورت، مفهوم «قدرت هوشمند» مطرح شد. سوزان ناسل نخستین بار در سال ۲۰۰۴ این اصطلاح را در نشریه Foreign Affairs به‌کار برد (Nossel, 2004) و جوزف نای آن را بسط داد (Nye, 2011). قدرت هوشمند، ترکیب هدفمند و متوازن قدرت سخت و نرم است و بر استفاده هماهنگ از هر دو تأکید دارد. این رویکرد به‌ویژه پس از ناکامی مداخلات صرفاً نظامی ایالات متحده در خاورمیانه، به‌عنوان راهبردی کارآمد در سیاست خارجی مطرح شد. بر اساس این دیدگاه، دیپلماسی، تجارت، کمک‌های توسعه‌ای و انتشار ارزش‌ها، زمانی کارآمد خواهند بود که در کنار بازدارندگی نظامی و توان اقتصادی به‌کار گرفته شوند. در واقع، قدرت هوشمند راهبردی است که نه صرفاً بر زور و نه صرفاً بر جاذبه متکی است، بلکه از ترکیب خلاقانه هر دو بهره می‌گیرد.

۳-۳ آینده پژوهی و سناریوپردازی

از آنجا که محیط بین الملل سرشار از عدم قطعیت است، تحلیل آینده نقش محوری در فهم تحولات قدرت دارد. جیمز دیتور (۲۰۰۲؛ ۲۰۰۹) با معرفی مدل «چهار آینده عمومی»، نشان داد که آینده‌ها ماهیتی چندگانه دارند و نمی‌توان تنها یک مسیر را برای آنها پیش‌بینی کرد. این چهار سناریو شامل رشد مداوم، فروپاشی، بازآفرینی و دگرگونی بنیادین است (Sweeney & Rhisiart, 2012). کاربرد این مدل در حوزه دیپلماسی علمی بسیار راهگشاست. برای نمونه، در سناریوی رشد مداوم، ایران می‌تواند با تکیه بر ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی خود، دیپلماسی علمی را به محور اصلی قدرت نرم بدل کند. اما در سناریوی فروپاشی، انزوای علمی ناشی از تحریم‌ها و مهاجرت نخبگان می‌تواند این ظرفیت را به شدت محدود سازد.

۳-۴ پیوند دیپلماسی علمی با چارچوب نظری

در چارچوب نظریه قدرت هوشمند، دیپلماسی علمی جایگاهی دوگانه و ویژه دارد: از یک سو بر ظرفیت‌های نرم همچون دانش، دانشگاه‌ها و ارتباطات علمی متکی است، و از سوی دیگر می‌تواند پیوندی با عناصر سخت مانند فناوری‌های پیشرفته و صنایع دفاعی ایجاد کند. بدین ترتیب، دیپلماسی علمی به پلی میان قدرت سخت و نرم تبدیل می‌شود و از آن می‌توان به عنوان ابزاری کارآمد برای افزایش نفوذ منطقه‌ای ایران بهره برد. جمهوری اسلامی ایران با برخورداری از دستاوردهای علمی در حوزه‌هایی چون نانو، بیوتکنولوژی، هوافضا و پزشکی، همچنین با اتکای به پیشینه تمدنی و گفتمان ایدئولوژیک، ظرفیت آن را دارد که دیپلماسی علمی را به محور آینده قدرت نرم خود بدل سازد. این امر مستلزم آن است که سیاست‌گذاری‌های علمی و فرهنگی در سطح ملی و منطقه‌ای هماهنگ شوند و از ابزار آینده‌پژوهی برای طراحی سناریوهای بدیل و راهبردهای سازگار با محیط متحول جهانی استفاده گردد.

۴-روش تحقیق

این پژوهش به منظور بررسی دیپلماسی علمی به مثابه محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران بر مبنای رویکرد کیفی و آینده‌پژوهانه طراحی شده است. ماهیت آینده روابط بین الملل با پیچیدگی‌ها، عدم قطعیت‌ها و تغییرات ناگهانی همراه است و در چنین شرایطی آینده‌پژوهی می‌تواند ابزار مناسبی برای تحلیل مسیرهای احتمالی باشد (Henderson, 1996). هدف اصلی این تحقیق نه آزمون فرضیه‌ها در شرایط کنترل‌شده، بلکه تبیین و تحلیل آینده‌های بدیل در زمینه دیپلماسی علمی ایران است. در این چارچوب، رویکرد پژوهش کیفی-اکتشافی است و تمرکز اصلی بر درک عمیق روندهای موجود، نیروهای پیشران و طراحی سناریوهای محتمل قرار دارد.

اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده است. منابع شامل کتب و مقالات تخصصی درباره قدرت نرم و قدرت هوشمند، ادبیات آینده‌پژوهی، سیاست

خارجی جمهوری اسلامی ایران، اسناد رسمی نهادهای علمی و فرهنگی و همچنین گزارش‌های بین‌المللی مرتبط با دیپلماسی علمی بوده است. داده‌های ثانویه مرتبط با سیاست‌های علمی و فناوریانه ایران، برنامه‌های توسعه و اسناد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی ریاست جمهوری نیز در تحلیل به کار رفته‌اند. پایگاه‌هایی مانند JSTOR، Springer Link، Google Scholar و در سطح داخلی نورمگز و مگ ایران منابع اصلی گردآوری داده‌ها را تشکیل داده‌اند.

تحلیل داده‌ها در دو مرحله انجام شده است. در مرحله نخست، تحلیل توصیفی-تحلیلی به کار گرفته شده تا مؤلفه‌های اصلی دیپلماسی علمی و پیوند آن با قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران شناسایی شود. در مرحله دوم، از ابزارهای آینده‌پژوهی شامل تحلیل روندها و سناریونویسی استفاده شده است. تحلیل روندها امکان شناسایی نیروهای پیشران و عدم قطعیت‌های کلیدی را فراهم می‌آورد. روندهایی همچون جهانی‌شدن علم، رقابت علمی میان قدرت‌های بزرگ، نقش فزاینده فناوری‌های نوین و در عین حال چالش‌هایی نظیر تحریم‌ها و مهاجرت نخبگان از جمله عوامل تأثیرگذار بر آینده دیپلماسی علمی ایران محسوب می‌شوند (Nye, 2011).

برای ترسیم سناریوهای آینده از مدل چهارگانه جیمز دیتور استفاده شده است. این مدل بر این فرض استوار است که آینده یک مسیر واحد ندارد بلکه ماهیتی چندگانه دارد و همواره بدیل‌های متنوعی پیش روی کشورها قرار دارد (Dator, 2009). بر این اساس چهار سناریوی اصلی شامل رشد مداوم، فروپاشی، بازآفرینی و دگرگونی بنیادین طراحی شده است. در سناریوی رشد مداوم، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با اتکا بر ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی خود، دیپلماسی علمی را به محور قدرت نرم تبدیل کند. در سناریوی فروپاشی، تداوم تحریم‌ها، مهاجرت نخبگان و انزوای علمی موجب افول این ظرفیت خواهد شد. در سناریوی بازآفرینی، ایران می‌تواند در واکنش به بحران‌ها، سیاست‌های علمی و فرهنگی خود را بازتنظیم کرده و بر همکاری‌های منطقه‌ای تمرکز کند. و در نهایت، در سناریوی دگرگونی بنیادین، تحولات فناوری یا ظهور پارادایم‌های نوین علمی می‌تواند جایگاه ایران را به صورت ریشه‌ای بازتعریف نماید (Sweeney & Rhisiart, 2012). اعتبار و روایی تحقیق نیز از طریق مثلث‌سازی داده‌ها تقویت شده است؛ بدین معنا که داده‌ها از منابع مختلف گردآوری و سپس با یکدیگر مقایسه شده‌اند. همچنین، استفاده همزمان از نظریه قدرت هوشمند و ابزارهای آینده‌پژوهی موجب افزایش دقت تحلیل گردیده است. ترکیب این دو حوزه، امکان ارائه تصویری جامع‌تر و عمیق‌تر از آینده دیپلماسی علمی ایران را فراهم ساخته است.

در مجموع، روش تحقیق حاضر بر پایه رویکرد کیفی و اکتشافی با بهره‌گیری از ابزارهای آینده‌پژوهی طراحی شده است. تلفیق نظریه قدرت هوشمند با تحلیل روندها و سناریونویسی دیتور، این امکان را به پژوهشگر می‌دهد که آینده‌های محتمل دیپلماسی علمی ایران را شناسایی و

تحلیل کرده و بر اساس آن پیشنهادهایی سیاستی برای تقویت جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران ارائه نماید (Inayatullah, 1998; Dator, 2009; Nye, 2011).

۵- تحلیل روندهای کلان مؤثر بر دیپلماسی علمی

تحلیل روندهای کلان برای فهم آینده دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران ضرورتی بنیادین است. محیط بین‌الملل کنونی در حال تجربه تغییرات عمیق در ساختار قدرت، ماهیت رقابت‌ها و ابزارهای نفوذ است و علم و فناوری به یکی از اصلی‌ترین پیشران‌های این تحولات بدل شده‌اند. از منظر نظریه قدرت نرم، دانش و توان علمی می‌تواند به اندازه فرهنگ و ایدئولوژی در شکل‌دهی به ترجیحات دیگران تأثیرگذار باشد (Nye, 2004). در واقع، علم به‌مثابه سرمایه‌ای نمادین و مشروعیت‌بخش عمل می‌کند که می‌تواند تصویر کشورها را در سطح منطقه‌ای و جهانی ارتقا دهد.

نخستین روند کلان، جهانی شدن علم و فناوری است. رشد شبکه‌های علمی بین‌المللی، افزایش تبادلات دانشگاهی، و ظهور همکاری‌های چندجانبه پژوهشی موجب شده است که علم ماهیتی فراملی پیدا کند. کشورهایی که بتوانند در این شبکه‌ها نقش فعال ایفا کنند، نه تنها از دستاوردهای علمی بهره‌مند خواهند شد، بلکه اعتبار سیاسی و فرهنگی نیز کسب می‌کنند. جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های اخیر تلاش کرده است با افزایش تولیدات علمی، ایجاد مجلات بین‌المللی و برگزاری همایش‌های علمی جایگاه خود را در این عرصه تثبیت کند. این روند اگرچه با موانعی چون تحریم‌ها و محدودیت‌های دسترسی به پایگاه‌های علمی همراه بوده، اما همچنان یکی از مسیرهای اصلی برای تقویت دیپلماسی علمی ایران محسوب می‌شود (Nye, 2011).

روند دوم به رقابت‌های ژئوپلیتیکی و علمی میان قدرت‌های بزرگ، به‌ویژه ایالات متحده و چین، مربوط می‌شود. این رقابت که به «جنگ سرد فناوری» شهرت یافته، فضای علمی و فناورانه جهان را به میدان منازعه قدرت‌ها تبدیل کرده است. در چنین شرایطی، کشورهای منطقه‌ای مانند ایران باید راهبردهایی هوشمندانه برای بهره‌گیری از فرصت‌های همکاری علمی در شرق و غرب طراحی کنند. موقعیت ژئوپلیتیکی ایران و روابط ویژه با برخی قدرت‌های آسیایی همچون چین، امکان بهره‌گیری از این روند برای گسترش دیپلماسی علمی را فراهم می‌آورد. با این حال، وابستگی بیش از حد به یک قطب می‌تواند خطرپذیری ایران را افزایش دهد و نیازمند سیاستی متوازن است (Dator, 2009).

روند سوم، تغییر جایگاه خاورمیانه در نظم علمی جهانی است. این منطقه که عمدتاً به دلیل منابع انرژی اهمیت داشت، اکنون به دلیل سرمایه‌گذاری در حوزه علم و فناوری نیز به کانون توجه تبدیل شده است. کشورهایایی مانند ترکیه، عربستان سعودی و قطر در دهه اخیر با ایجاد

دانشگاه‌های بین‌المللی و جذب نخبگان علمی، تلاش کرده‌اند برند علمی و فرهنگی خود را ارتقا دهند. این امر رقابت جدیدی را در عرصه دیپلماسی علمی به وجود آورده است. جمهوری اسلامی ایران که دارای ظرفیت‌های علمی قابل توجه است، در صورت نوسازی دیپلماسی علمی می‌تواند جایگاهی ممتاز در این رقابت منطقه‌ای کسب کند (قربانی شیخ‌نشین و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۷).

روند چهارم به چالش‌های ساختاری جمهوری اسلامی ایران بازمی‌گردد. تحریم‌های بین‌المللی محدودیت‌های گسترده‌ای بر همکاری‌های علمی ایران تحمیل کرده و مانع دسترسی پژوهشگران ایرانی به منابع و شبکه‌های علمی بین‌المللی شده است. علاوه بر این، پدیده مهاجرت نخبگان که یکی از معضلات مزمن کشور است، تهدیدی جدی برای آینده دیپلماسی علمی محسوب می‌شود. تداوم این روندها می‌تواند موجب افول سرمایه علمی کشور و تضعیف قدرت نرم ایران در سطح منطقه‌ای گردد (Nye, 2011).

روند پنجم، فرصت‌های علمی ایران در حوزه فناوری‌های نوین است. جمهوری اسلامی در زمینه‌هایی مانند نانو، بیوتکنولوژی، انرژی‌های نو، هوافضا و پزشکی پیشرفت‌های قابل توجهی داشته است. این دستاوردها ظرفیت بالقوه‌ای برای تبدیل شدن به محور دیپلماسی علمی دارند. برای مثال، ایران با ایجاد شبکه‌های همکاری علمی در حوزه نانو با کشورهای منطقه می‌تواند نفوذ نرم خود را گسترش دهد. همچنین توسعه فناوری‌های پزشکی و دارویی می‌تواند جایگاه ایران را در حوزه سلامت منطقه‌ای ارتقا دهد و مشروعیت بین‌المللی آن را تقویت کند (Nye, 2011؛ رشاد، ۱۴۰۲).

روند ششم، تحول در عرصه رسانه‌ها و فضای مجازی است. علم و فناوری در جهان امروز تنها در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی محدود نمی‌شوند، بلکه در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های بین‌المللی بازنمایی می‌شوند. دیپلماسی علمی ایران نیازمند آن است که دستاوردهای علمی کشور در این عرصه‌ها به شکلی هوشمندانه معرفی شود. روایت‌سازی علمی می‌تواند در کنار روایت‌های فرهنگی و ایدئولوژیک، تصویری مثبت از ایران در ذهن افکار عمومی منطقه‌ای و جهانی ایجاد کند.

روند هفتم به تغییر انتظارات نسل‌های جدید در جوامع منطقه بازمی‌گردد. نسل جوان خاورمیانه بیش از پیش به علم و فناوری علاقه‌مند است و مشروعیت کشورها را در توانایی آن‌ها برای ارائه نوآوری‌های علمی و فناورانه می‌بیند. اگر ایران بتواند از طریق دیپلماسی علمی به این انتظارات پاسخ دهد، می‌تواند نفوذ نرم خود را در میان نسل‌های آینده تقویت کند.

در کنار این روندها، باید به نیروهای پیشران و عدم قطعیت‌ها نیز توجه داشت. تحولات سیاسی منطقه، تغییر سیاست‌های قدرت‌های بزرگ نسبت به ایران، پیشرفت‌های غیرمنتظره علمی، یا بحران‌های زیست‌محیطی و بهداشتی همگی می‌توانند مسیر دیپلماسی علمی را تحت تأثیر قرار دهند. بر این اساس، تحلیل روندها باید همواره همراه با طراحی سناریوهای بدیل انجام شود.

در مجموع، بررسی روندهای کلان نشان می‌دهد که آینده دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران در گرو توانایی کشور در بهره‌گیری از فرصت‌های علمی و فناورانه، غلبه بر چالش‌های ساختاری و استفاده هوشمندانه از ظرفیت‌های فرهنگی و ایدئولوژیک است. در صورت اتخاذ سیاست‌های هوشمند و هماهنگی نهادی، دیپلماسی علمی می‌تواند به محور آینده قدرت نرم ایران بدل شود و نقش مهمی در ارتقای جایگاه منطقه‌ای کشور ایفا کند.

۶- مؤلفه‌های چندبعدی دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران

دیپلماسی علمی ایران تنها به نمایش توان فناورانه در حوزه‌های دفاعی محدود نیست؛ شبکه‌ای از کنش‌ها و زیرساخت‌ها در آموزش عالی، تولید علم، همکاری‌های بین‌المللی، نهادهای علمی-دینی، سلامت و دارو، و دیاسپورای علمی ایرانی در جهان، مجموعاً معماری نرم نفوذ ایران را می‌سازند. نخستین مؤلفه، «بین‌المللی‌سازی آموزش عالی» است. توسعه کمی و کیفی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در چهار دهه گذشته، بستر جذب دانشجویان خارجی، تبادل استاد، اجرای پروژه‌های مشترک و راه‌اندازی برنامه‌های مشترک آموزشی را فراهم کرده است. نمونه‌های شاخص این مسیر، توسعه برنامه‌های جذب دانشجویان از جهان اسلام و منطقه، و تکیه بر دانشگاه‌هایی است که مأموریت برون‌مرزی دارند و از پیوند زبان، دین و علم برای ایجاد اعتماد علمی استفاده می‌کنند. این رویکرد، وقتی با سازوکارهای هدفمند بورسیه، تسهیل معادل‌سازی مدارک و شبکه‌سازی فارغ‌التحصیلان همراه شود، به «سرمايه روايتي» پایداری برای ایران بدل می‌گردد (کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹؛ Melissen, 2005).

مؤلفه دوم، «زیرساخت تولید و انتشار علم» است. رشد شاخص‌های انتشارات علمی ایران در رشته‌های مهندسی، پزشکی و علوم پایه، در کنار تأسیس یا ارتقای مجلات فارسی و انگلیسی، جایگاه ایران را در نقشه علمی منطقه تقویت کرده است. ادبیات علم‌سنجی نشان می‌دهد که نرخ رشد تولیدات و استنادات، هرگاه با همکاری‌های فرامرزی و پیوندهای نهادی پشتیبانی شود، به تنهایی یک سیگنال معتبر از مرجعیت علمی است و قابلیت تبدیل به اهرم دیپلماسی دارد (Moed, 2016: 310-317). اینجا نقش پلتفرم‌های انتشاری و سیاست‌های «دسترسی باز» برای دیده‌شدن پژوهش ایران تعیین‌کننده است؛ هر چه «رؤیت‌پذیری» علمی افزایش یابد، روایت نرم «ایران دانش‌بنیان» در افکار عمومی منطقه‌ای قانم‌کننده‌تر می‌شود.

مؤلفه سوم، «دیپلماسی علمی-فرهنگی مبتنی بر زبان و نهاد» است. مراکز زبان فارسی در کشورهای همسایه و مسلمان، تبادل استاد و دانشجو، و دانشگاه‌هایی که به‌صورت تخصصی به مخاطبان خارجی خدمات آموزشی-دینی ارائه می‌کنند، ظرفیت‌هایی هستند که علم را با هویت و فرهنگ گره می‌زنند. این نهادها علاوه بر انتقال دانش، شبکه‌های اعتماد میان نخبگان ایجاد

می‌کنند و کانال‌های چندلایه تعامل علمی-هویتی می‌سازند؛ کارکردی که در محیط واگرای امروز منطقه، مزیت محسوب می‌شود (کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹؛ زرگر و مولایی، ۱۴۰۱).

مؤلفه چهارم، «دیپلماسی سلامت و زیست‌فناوری» است. توان دارویی و پزشکی ایران—از داروهای راهبردی تا خدمات درمانی و گردشگری سلامت—پتانسیل نفوذ نرم دارد، زیرا با نیازهای فوری جوامع گره می‌خورد و اعتماد روزمره می‌آفریند. همکاری‌های پژوهشی مشترک در زیست‌فناوری و پزشکی، آموزش نیروی انسانی سلامت برای کشورهای منطقه، و انتقال دانش تولید دارو، همگی به تقویت وجهه علمی ایران می‌انجامد و وابستگی‌های مثبت ایجاد می‌کند (محسنی سهی و محسنی سهی، ۱۳۹۴).

مؤلفه پنجم، «دیاسپورای علمی و شبکه‌نخبگان ایرانی در جهان» است. اگرچه مهاجرت نخبگان یک چالش ساختاری است، اما در سطح دیپلماسی علمی می‌تواند به فرصت تبدیل شود: شبکه‌های پژوهشگران ایرانی در خارج، پل‌های اعتماد و همکاری میان دانشگاه‌های میزبان و داخل می‌سازند، پروژه‌های مشترک تعریف می‌کنند و در ارتقای استانداردهای پژوهشی و انتقال مهارت نقش دارند. سیاست مشارکت سازنده با دیاسپورا—به‌جای صرفاً برنامه‌های بازگشت—در کشورهای موفق، ضریب نفوذ علمی-فناورانه را بالا برده است (Chaturvedi et al., 2021؛ موسوی زارع و همکاران، ۱۳۹۹).

مؤلفه ششم، «پیوند دانشگاه، صنعت و پارک‌های علم و فناوری» است. هر جا که شکاف دانشگاه-صنعت عمیق شود، چرخه تولید علم به تکرار می‌لغزد و دیپلماسی علمی پشتوانه عینی خود را از دست می‌دهد؛ برعکس، هر چه پروژه‌های مشترک، مالکیت فکری، و شرکت‌های دانش‌بنیان پُررنگ‌تر شوند، «روایت قابلیت حل مسئله» ایران برای مخاطبان منطقه‌ای قانع‌کننده‌تر خواهد شد (Moed, 2016: 310-317). این پیوند، وقتی با صادرات خدمات فنی-مهندسی همراه شود، به دیپلماسی فناورانه درآمدزا تبدیل می‌شود و برای کشور مقصد هم منافع ملموس می‌آفریند.

مؤلفه هفتم، «همکاری‌های منطقه‌ای و جنوب-جنوب» است. تجربه ایران نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در پروژه‌های مشترک علمی با همسایگان، ایجاد شبکه‌های آزمایشگاهی منطقه‌ای، و تربیت نیروی انسانی تخصصی برای کشورهای پیرامونی، علاوه بر منافع اقتصادی، دستاورد روایتی دارد: ایران به‌عنوان «شریک دانایی» دیده می‌شود نه صرفاً بازیگر سیاسی (کتابی و قوی، ۱۴۰۲؛ کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹). وقتی این همکاری‌ها با استانداردهای اخلاق پژوهش و مدیریت داده همراه شوند، اعتماد علمی بلندمدت شکل می‌گیرد.

مؤلفه هشتم، «دیپلماسی علمی شبکه‌ای» است. الگوی کارآمد، به‌جای تمرکز بر یک وزارتخانه، شبکه‌ای از کنشگران است: دانشگاه‌ها، اندیشکده‌ها، انجمن‌های علمی، ریزنی‌های فرهنگی، پارک‌های علم و فناوری، و کارآفرینان فناور. این دیپلماسی چندلایه، هم‌زمان در چند

جبهه کار می‌کند: تبادل دانش، رویدادهای علمی مشترک، برنامه‌های مهارتی کوتاه‌مدت، و پروژه‌های مسئله‌محور فرامرزی (کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹؛ Melissen, 2005).

مؤلفه نهم، «ارتباطات علمی و رسانه‌ای» است. بازنمایی دستاوردهای علمی در رسانه‌های بین‌المللی، تولید محتوای چندزبانه برای عموم و نخبگان، و توسعه روایت‌های مبتنی بر داده، تصویر «ایران علمی» را تقویت می‌کند. هرچه کیفیت روایت‌گری علمی بالاتر باشد—از اینفوگرافیک تا گزارش‌های سیاستی—قدرت اقناع افزایش می‌یابد و فاصله ادراکات کاسته می‌شود (Melissen, 2005).

در کنار این مؤلفه‌ها باید به «ریسک‌ها و پیش‌ران‌ها» توجه کرد. تحریم‌های علمی و فناورانه، محدودیت دسترسی به پایگاه‌های داده و تجهیزات، و مهاجرت پیوسته نخبگان، تهدیدهایی واقعی‌اند که می‌توانند چرخه نوآوری را کند و همکاری‌های فرامرزی را دشوار کنند (محسنی سهی و محسنی سهی، ۱۳۹۴؛ Chaturvedi et al., 2021). همچنین گسست دانشگاه از صنعت، و نبود حکمرانی یکپارچه در دیپلماسی علمی، پیامدهای تعاملی دارند و می‌توانند سرمایه روایتی ایران را فرسایش دهند (Moed, 2016). در مقابل، هرجا راهبردهای «هم‌افزایی نهادی»، «شفافیت پژوهشی»، «استانداردهای اخلاق علم»، و «ارتباطات علمی اثربخش» اجرا شده، هم همکاری‌های بین‌المللی رونق گرفته و هم روایت نرم ایران معتبرتر شده است (جدیدی و همکاران، ۱۴۰۰؛ کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹).

جمع‌بندی اینکه دیپلماسی علمی مؤثر، محصول هم‌زمان چند مؤلفه است: آموزش عالی بین‌المللی، تولید و انتشار علم دیده‌پذیر، نهادهای علمی-فرهنگی و دینی پل‌ساز، سلامت و زیست‌فناوری مسئله‌حل‌کن، دیاسپورای علمی شبکه‌ساز، پیوند دانشگاه-صنعت ارزش‌آفرین، همکاری‌های منطقه‌ای جنوب-جنوب، حکمرانی شبکه‌ای هم‌افزا، و روایت‌گری علمی حرفه‌ای. هر یک از این مؤلفه‌ها به‌تنهایی کافی نیست؛ مزیت زمانی شکل می‌گیرد که این قطعات در یک معماری منسجم راهبردی کنار هم بنشینند و پیام مشترکی را به مخاطبان منطقه‌ای مخابره کنند: «ایران شریک قابل اعتماد علم و فناوری است».

در باب فناوری‌های نظامی و دانش‌پهپادی نیز باید گفت در دو دهه اخیر جمهوری اسلامی ایران با توسعه و بومی‌سازی فناوری‌های نظامی به‌ویژه در حوزه موشکی و پهپادی توانسته است جایگاه ممتازی در منطقه غرب آسیا و حتی در سطح جهانی پیدا کند. این پیشرفت‌ها صرفاً در چارچوب قدرت سخت قابل فهم نیستند؛ بلکه ابعاد فرهنگی، نمادین، سیاسی و روانی آنها به‌طور فزاینده‌ای در قالب قدرت نرم بازنمایی شده است. این روند، ایران را به کشوری تبدیل کرده که با

ترکیب فناوری‌های نظامی و راهبردهای نرم‌افزاری، نوعی «بازدارندگی روایی» و «نفوذ فرهنگی-راهبردی» در منطقه ایجاد کرده است (علیپور و میرزاجانی، ۱۴۰۲).

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های این روند، برنامه موشکی ایران است. مجموعه‌ای از موشک‌های کوتاه‌برد مانند شهاب-۱ و فاتح، میان‌برد مانند شهاب-۳ و عماد، و دوربرد همچون سجیل و خرمشهر، نماد توان فناورانه و دفاعی جمهوری اسلامی محسوب می‌شوند. این موشک‌ها علاوه بر کارکرد بازدارندگی واقعی، نقشی نمادین و روانی در مناسبات منطقه‌ای دارند. نمایش عمومی آنها در رژه‌ها، انتشار تصاویر و ویدیوهای شبیه‌سازی شده، و تهدیدهای رسانه‌ای، همگی به تولید نوعی بازدارندگی نرم و تصویرسازی اقتدار کمک کرده‌اند. در سطح منطقه‌ای، این فناوری نماد حمایت ایران از متحدان خود و تضمین نوعی «چتر روانی» برای گروه‌های مقاومت بوده است. با این حال، شاید مهم‌ترین پیشرفت ایران در حوزه پهپادها بوده است. پهپادهای بومی همچون مهاجر، شاهد، فطرس، صاعقه و ابابیل نه تنها در میدان‌های نبرد بلکه در بازنمایی بین‌المللی ایران نقش کلیدی ایفا کرده‌اند. پهپاد شاهد-۱۳۶ که در جنگ اوکراین توسط روسیه به کار رفت، ایران را در صدر اخبار رسانه‌های جهانی قرار داد و نشان داد که کشور در زمره صادرکنندگان فناوری‌های نوین نظامی قرار گرفته است (Eslami, 2022: 511-514). برنامه پهپادی ایران علاوه بر قابلیت‌های رزمی، در حوزه‌های اطلاعاتی، شناسایی، جنگ الکترونیک و عملیات ترکیبی نیز توسعه یافته و نوعی «نیروی هوایی سایه» را برای ایران فراهم ساخته است (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۷). ابعاد نرم این فناوری‌ها نیز بسیار برجسته‌اند. رسانه‌های داخلی و خارجی به‌طور گسترده رزمایش‌ها، مانورهای مشترک و رونمایی از دستاوردهای پهپادی و موشکی ایران را پوشش می‌دهند. این نمایش‌ها ایران را در افکار عمومی منطقه به‌عنوان کشوری برخوردار از «اقتدار علمی-دفاعی» معرفی کرده و نوعی قدرت نرم فناورانه ایجاد کرده است. همزمان، برای گروه‌های مقاومت در منطقه این فناوری‌ها نماد حمایت و مقاومت در برابر سلطه خارجی بوده‌اند (بشیر، ۲۰۲۳). پیامدهای این نوع فناوری‌ها پیچیده و دوگانه‌اند. از یک سو، اقتدار روایتی ایران و مشروعیت منطقه‌ای آن را تقویت می‌کنند و به تثبیت گفتمان مقاومت و استقلال کمک می‌نمایند. از سوی دیگر، نگرانی‌ها و تهدیدهای ادراکی علیه ایران را افزایش داده و به تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی دامن زده‌اند. این تضاد، ویژگی اصلی «قدرت نرم نظامی گرا» است که هم جاذبه و هم واکنش تولید می‌کند.

در نهایت، فناوری‌های نظامی و پهپادی ایران از مرحله ابزارهای صرفاً بازدارنده فراتر رفته و به اهرم‌هایی در جهت روایت پردازی، نمایش اقتدار، اقتناع افکار عمومی منطقه‌ای و ایجاد توازن

روانی با دشمنان تبدیل شده‌اند. این فرآیند نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی چگونه توانسته از محدودیت‌های سخت‌افزاری خود فرصتی برای خلق قدرت نرم بسازد و معماری جدیدی از نفوذ منطقه‌ای را شکل دهد.

۷- سناریوهای آینده دیپلماسی علمی ایران

تحولات پرشتاب علمی و فناورانه، در کنار رقابت‌های ژئوپلیتیکی و فشارهای بین‌المللی، آینده دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران را به عرصه‌ای پیچیده و چندلایه تبدیل کرده است. در چنین شرایطی، پیش‌بینی یک مسیر خطی برای آینده ممکن نیست و ایران با مجموعه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدهای هم‌زمان روبه‌روست. رویکرد آینده‌پژوهی با تأکید بر طراحی سناریوهای بدیل، این امکان را فراهم می‌آورد که مسیرهای مختلف پیش روی کشور شناسایی و پیامدهای احتمالی هر یک بررسی شود. در ادامه، بر اساس مدل چهار آینده عمومی جیمز دیتور، چهار سناریوی متمایز برای آینده دیپلماسی علمی ایران ترسیم می‌شود.

۷-۱ سناریوی رشد مداوم

در این سناریو، جمهوری اسلامی ایران موفق می‌شود روندهای مثبت موجود در تولید علم و فناوری را حفظ کند و حتی بر شتاب آن بیفزاید. آموزش عالی کشور به مسیر توسعه کیفی خود ادامه می‌دهد، دانشگاه‌ها در رتبه‌بندی‌های جهانی جایگاه بهتری کسب می‌کنند و میزان همکاری‌های بین‌المللی در حوزه‌های پزشکی، مهندسی و علوم نوین افزایش می‌یابد. جذب دانشجویان خارجی، که هم‌اکنون نیز از کشورهای منطقه و جهان اسلام صورت می‌گیرد، در ابعاد وسیع‌تری ادامه پیدا می‌کند و ایران به مرکز تربیت نیروی انسانی متخصص برای کشورهای همسایه تبدیل می‌شود. این روند موجب افزایش اعتماد علمی به ایران و تبدیل آن به مرجعی معتبر در محیط منطقه‌ای خواهد شد (افتخاری، ۱۳۹۵).

در حوزه فناوری نیز دستاوردهایی مانند نانو، بیوتکنولوژی، سلول‌های بنیادی، داروسازی پیشرفته، صنعت هوافضا و پهپادها همچنان در حال پیشرفت خواهند بود. ایران در این وضعیت قادر است به صادرکننده دانش و فناوری تبدیل شود و از مسیر انتقال فناوری به کشورهای همسایه یا در حال توسعه، وابستگی‌های مثبت ایجاد کند. موفقیت در عرصه‌های بین‌المللی—مانند همکاری‌های علمی با قدرت‌های آسیایی یا عضویت فعال‌تر در نهادهای علمی چندجانبه—به اعتبار جهانی ایران خواهد افزود. در چنین شرایطی، دیپلماسی علمی به اهرم اصلی قدرت نرم ایران بدل می‌شود و مکمل دیپلماسی فرهنگی و ایدئولوژیک خواهد بود. پیامد کلیدی این سناریو، ارتقای جایگاه

ایران به‌عنوان «کشور دانش‌بنیان منطقه» است که علاوه بر تأمین منافع ملی، مشروعیت و جذابیت سیاسی نیز می‌آفریند (Dator, 2009).

۲-۷ سناریوی فروپاشی

سناریوی فروپاشی آینده‌ای است که در آن مجموعه‌ای از چالش‌های ساختاری و فشارهای خارجی موجب افول دیپلماسی علمی ایران می‌شود. تحریم‌های گسترده علمی و فناورانه، محدودیت‌های شدید در دسترسی به تجهیزات و پایگاه‌های داده علمی، و انزوای روزافزون دانشگاه‌های ایران در شبکه جهانی، چرخه تولید علم را مختل می‌کند. همزمان، مهاجرت نخبگان سرعت بیشتری می‌گیرد و بخش مهمی از سرمایه انسانی کشور به بیرون انتقال می‌یابد. شکاف میان دانشگاه و صنعت عمیق‌تر می‌شود و نتایج تحقیقات داخلی کمتر به نوآوری‌های فناورانه و محصولات کاربردی منجر می‌گردد (صبوری، ۲۰۱۲).

در چنین آینده‌ای، دانشگاه‌ها بیشتر به محیط‌هایی درون‌گرا بدل می‌شوند و ارتباطشان با جامعه علمی بین‌المللی به حداقل می‌رسد. ایران نه تنها در رقابت با قدرت‌های منطقه‌ای مانند ترکیه و عربستان عقب خواهد افتاد، بلکه تصویرش در سطح بین‌الملل به جای «کشور دانش‌بنیان» به «کشور منزوی» تغییر خواهد کرد. پیامد این وضعیت کاهش جذابیت و نفوذ نرم ایران است، زیرا افکار عمومی و نخبگان منطقه‌ای دیگر ایران را مرجع علمی و فناورانه نخواهند دانست. افزون بر این، انزوای علمی می‌تواند به تضعیف سایر ابعاد قدرت نرم ایران مانند دیپلماسی فرهنگی یا ایدئولوژیک نیز بینجامد، چرا که ضعف در عرصه علم با کاهش مشروعیت کلی کشور همراه می‌شود (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۷). این سناریو هشدار می‌دهد که بدون حکمرانی یکپارچه علمی و سیاست‌گذاری آینده‌نگر، دیپلماسی علمی می‌تواند در برابر فشارهای خارجی و ضعف‌های داخلی فروپاشد.

۳-۷ سناریوی بازآفرینی

بازآفرینی سناریویی است که در آن ایران، به‌رغم فشارها و محدودیت‌ها، موفق می‌شود مسیر دیپلماسی علمی خود را بازتنظیم کرده و الگوی متفاوتی از تعامل علمی را شکل دهد. در این آینده، تمرکز بر همکاری‌های منطقه‌ای و اسلامی جایگزین تعاملات محدود با غرب می‌شود. ایران شبکه‌های علمی در جهان اسلام ایجاد می‌کند، پروژه‌های مشترک با کشورهای همسایه را توسعه می‌دهد و به مرکز تبادل علمی جنوب-جنوب بدل می‌شود. این بازتنظیم سیاستی به ایران امکان می‌دهد از ظرفیت‌های فرهنگی و ایدئولوژیک خود برای حمایت از دیپلماسی علمی بهره‌گیرد و آن را با گفتمان مقاومت و استقلال گره بزند (کوهکن و بشیر، ۱۳۹۹).

ویژگی کلیدی این سناریو توانایی ایران در «تبدیل محدودیت به فرصت» است. تحریم‌های علمی به جای آنکه موجب افول کامل شوند، انگیزه‌ای برای بومی‌سازی بیشتر فناوری‌ها و اتکا به ظرفیت‌های داخلی فراهم می‌آورند. در این آینده، دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها با صنایع داخلی پیوند عمیق‌تری می‌یابند و بخش خصوصی در حوزه شرکت‌های دانش‌بنیان فعال‌تر می‌شود. همکاری‌های علمی در حوزه‌های بهداشتی، دارویی و انرژی میان ایران و کشورهای منطقه گسترش می‌یابد و تصویر ایران به‌عنوان «شریک علمی جهان اسلام» تقویت می‌شود. هرچند این آینده ممکن است محدودیت‌هایی در سطح جهانی داشته باشد، اما در سطح منطقه‌ای موجب افزایش اعتماد و همبستگی خواهد شد و ایران را در جایگاه «مرکز علمی-هویتی» جهان اسلام تثبیت می‌کند (Melissen, 2005).

۷-۴ سناریوی دگرگونی بنیادین

این سناریو آینده‌ای است که در آن تحولات شتابان علمی و فناورانه موجب بازتعریف کامل دیپلماسی علمی ایران می‌شود. فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی، محاسبات کوانتومی، زیست‌فناوری‌های پیشرفته و انقلاب دیجیتال، ماهیت تعاملات علمی را تغییر می‌دهند. اگر ایران بتواند در این حوزه‌ها سرمایه‌گذاری راهبردی کند و بخشی از این تحولات را درون‌زا توسعه دهد، دیپلماسی علمی کشور وارد مرحله‌ای نوین می‌شود. در این وضعیت، استارت‌آپ‌ها، پارک‌های علم و فناوری، و شرکت‌های دانش‌بنیان به بازیگران اصلی دیپلماسی علمی بدل می‌شوند و همکاری‌های علمی دیگر صرفاً از مسیر دانشگاه‌ها صورت نمی‌گیرد (Sweeney & Rhisiart, 2012).

در این آینده، مرز میان قدرت سخت و نرم از میان برداشته می‌شود و دیپلماسی علمی به ابزار تولید «قدرت هوشمند فناورانه» تبدیل می‌گردد. برای مثال، توسعه فناوری‌های دوگانه مانند پهپادهای هوشمند یا سامانه‌های ارتباطی کوانتومی، هم جنبه بازدارندگی سخت‌افزاری دارد و هم پیام نرم مشروعیت و اقتدار فناورانه به مخاطبان منطقه‌ای و جهانی منتقل می‌کند. اما اگر ایران نتواند با این تحولات همگام شود، خطر عقب‌ماندگی ساختاری و کاهش شدید قدرت نرم وجود دارد. بنابراین، این سناریو بیش از همه وابسته به توان ایران در همگامی فناورانه، سرمایه‌گذاری در علوم نوین و پرورش نسل جدیدی از نخبگان است (Dator, 2009; Inayatullah, 1998). این چهار سناریو نشان می‌دهند که آینده دیپلماسی علمی ایران مسیری خطی و یگانه ندارد. «رشد مداوم» تصویری خوش‌بینانه از تقویت جایگاه منطقه‌ای ایران به‌عنوان کشور دانش‌بنیان ارائه می‌دهد. «فروپاشی» هشدار می‌دهد که غفلت از سرمایه انسانی و فشارهای خارجی می‌تواند

دستاوردها را از بین ببرد. «بازآفرینی» الگویی است که بر توان ایران در تبدیل محدودیت به فرصت و تقویت شبکه‌های علمی جهان اسلام تأکید دارد. و «دگرگونی بنیادین» آینده‌ای است که در آن علم و فناوری‌های نوظهور می‌توانند جایگاه ایران را بازتعریف کنند، مشروط بر آنکه کشور همگامی لازم را داشته باشد. سیاست‌گذاری هوشمندانه باید این سناریوها را نه به‌عنوان پیش‌بینی قطعی بلکه به‌عنوان ابزار طراحی راهبردی مورد استفاده قرار دهد. تنها در این صورت است که دیپلماسی علمی می‌تواند به‌عنوان محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران ایفای نقش کند.

۷-۵ سناریوی مطلوب دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران

سناریوی مطلوب، ترکیبی از ویژگی‌های «رشد مداوم» و «بازآفرینی» است، با عناصری از «دگرگونی بنیادین». در این آینده، ایران موفق می‌شود هم روندهای مثبت علمی و فناورانه موجود را ادامه دهد و هم با بازتنظیم سیاست‌های خود در برابر فشارهای خارجی، الگوی بومی و منطقه‌ای ویژه‌ای از دیپلماسی علمی بسازد. در این سناریو، نظام آموزش عالی کشور مسیر ارتقاء کیفی خود را طی می‌کند، دانشگاه‌ها در همکاری‌های بین‌المللی فعال می‌شوند و جذب دانشجویان خارجی در ابعاد وسیع‌تر صورت می‌گیرد. ایران به مرکز تربیت نیروی انسانی متخصص در خاورمیانه تبدیل می‌شود و تصویر خود را به‌عنوان «کشور دانش‌بنیان منطقه» تثبیت می‌کند. دستاوردهای فناورانه در حوزه‌هایی مانند نانو، بیوتکنولوژی، داروسازی، هوافضا و پهپادها نه تنها ادامه می‌یابد بلکه به صادرات دانش و فناوری منجر می‌شود. اما در عین حال، ایران به جای وابستگی به همکاری‌های محدود با غرب، شبکه‌های علمی منطقه‌ای و جهان اسلام را تقویت می‌کند. این امر موجب می‌شود حتی در صورت تداوم تحریم‌ها و محدودیت‌های جهانی، ایران همچنان در سطح منطقه‌ای مرجعیت علمی خود را حفظ و بازتولید کند. این «بازآفرینی علمی-منطقه‌ای» همسو با گفتمان مقاومت و استقلال، به افزایش اعتماد کشورهای همسایه و مسلمان می‌انجامد.

در این آینده مطلوب، ایران همچنین موفق می‌شود با سرمایه‌گذاری راهبردی در فناوری‌های نوین همچون هوش مصنوعی، محاسبات کوانتومی و زیست‌فناوری‌های پیشرفته، جایگاه خود را در موج دگرگونی فناورانه آینده تثبیت کند. پیوند دانشگاه‌ها با پارک‌های علم و فناوری و شرکت‌های دانش‌بنیان تقویت می‌شود و دیپلماسی علمی دیگر صرفاً در انحصار نهادهای دولتی نیست، بلکه شبکه‌ای از بازیگران دانشگاهی، خصوصی، فرهنگی و دیاسپورای علمی ایرانیان در جهان را شامل می‌شود.

این سناریو، نه صرفاً بر رشد کمی تولید علم، بلکه بر «مرجعیت علمی-هویتی» ایران تأکید دارد؛ یعنی ترکیب ظرفیت‌های فناورانه با ارزش‌های فرهنگی و ایدئولوژیک. بدین ترتیب، ایران

در افکار عمومی منطقه‌ای نه تنها به‌عنوان کشوری پیشرفته در عرصه علم، بلکه به‌عنوان الگویی از استقلال، خودکفایی و مقاومت شناخته می‌شود.

پیامدهای این سناریوی مطلوب عبارتند از: افزایش مشروعیت منطقه‌ای، ایجاد وابستگی‌های مثبت علمی و فناورانه، تقویت سرمایه اجتماعی داخلی از طریق القای حس افتخار و اعتماد به نفس ملی، و تثبیت جایگاه ایران در معماری قدرت نرم منطقه‌ای. در واقع، سناریوی مطلوب نشان می‌دهد که دیپلماسی علمی می‌تواند به پلی میان علم و فرهنگ بدل شود و قدرت نرم ایران را به‌گونه‌ای پایدار و جذاب بازتولید کند (Dator, 2009; Inayatullah, 1998؛ قربانی شیخ‌نشین و همکاران، ۱۳۹۰).

۸- جمع بندی و نتیجه گیری

دیپلماسی علمی جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های اخیر به یکی از محورهای مهم قدرت نرم کشور بدل شده است. ایران با اتکا بر ظرفیت‌های دانشگاهی و پژوهشی، توسعه آموزش عالی، دستاوردهای فناورانه در حوزه‌هایی چون نانو، بیوتکنولوژی، پزشکی و هوافضا، و همچنین صنعت پهبادی، توانسته بنیان علمی قابل توجهی برای افزایش نفوذ نرم خود ایجاد کند. این ظرفیت‌ها نه تنها در تولید علم و فناوری بلکه در بازنمایی بین‌المللی نیز اثرگذار بوده‌اند و موجب ارتقای تصویر ایران به‌عنوان کشوری دانش‌بنیان و مستقل شده‌اند.

در عین حال، مسیر آینده دیپلماسی علمی کشور ساده و خطی نیست. روندهای جهانی علم، رقابت‌های فناورانه قدرت‌های بزرگ و تحولات پرشتاب در فناوری‌های نوین، از یک سو فرصت‌های کم‌نظیری برای ایران فراهم می‌کنند و از سوی دیگر، تحریم‌ها، مهاجرت نخبگان و ضعف در پیوند دانشگاه و صنعت تهدیدهایی جدی به شمار می‌روند. در چنین شرایطی، استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی و ترسیم سناریوهای مختلف کمک می‌کند تا مسیرهای محتمل آینده شناسایی شود. چهار سناریوی رشد مداوم، فروپاشی، بازآفرینی و دگرگونی بنیادین هر یک تصویری متفاوت از آینده دیپلماسی علمی ایران ترسیم می‌کنند. در میان این بدیل‌ها، سناریوی مطلوب ترکیبی از رشد مداوم و بازآفرینی با عناصری از دگرگونی بنیادین است. در این آینده، ایران روندهای مثبت علمی خود را ادامه می‌دهد، همکاری‌های منطقه‌ای و جهان اسلام را تقویت می‌کند و هم‌زمان با سرمایه‌گذاری در حوزه‌های نوظهور، از موج تحولات جهانی عقب نمی‌ماند. پیامد چنین آینده‌ای افزایش مشروعیت منطقه‌ای، ایجاد وابستگی‌های مثبت علمی، تقویت سرمایه اجتماعی داخلی و تثبیت جایگاه ایران در معماری قدرت نرم منطقه‌ای خواهد بود. به این ترتیب، دیپلماسی علمی نه یک ابزار فرعی، بلکه محوری راهبردی در تقویت قدرت نرم ایران است.

موفقیت آن منوط به ترکیب هماهنگ ظرفیت‌های علمی و فناورانه با سیاست‌های فرهنگی، منطقه‌ای و رسانه‌ای است. تنها در این صورت می‌توان الگویی پایدار از قدرت نرم ایجاد کرد که هم جذابیت داشته باشد و هم اقتدار.

۹- پیشنهادها

- *طراحی حکمرانی یکپارچه دیپلماسی علمی در سطح ملی و هماهنگی میان وزارت علوم، معاونت علمی و وزارت امور خارجه برای جلوگیری از موازی کاری.
- *تقویت پیوند دانشگاه و صنعت از طریق حمایت از پروژه‌های مشترک، پارک‌های علم و فناوری و شرکت‌های دانش‌بنیان برای نمایش کارآمدی علم ایران.
- *تمرکز بر بین‌المللی‌سازی آموزش عالی با جذب دانشجویان خارجی، تبادل استادان و ایجاد برنامه‌های مشترک آموزشی به‌ویژه در جهان اسلام.
- *سرمایه‌گذاری راهبردی در علوم نوظهور مانند هوش مصنوعی، زیست‌فناوری‌های پیشرفته و کوانتوم برای همگامی با تحولات آینده.
- *بهره‌گیری از ظرفیت دیاسپورای علمی ایرانیان از طریق شبکه‌سازی میان پژوهشگران خارج از کشور و مراکز علمی داخلی.
- *توسعه دیپلماسی سلامت با صادرات خدمات پزشکی و دارویی و همکاری در حوزه بهداشت عمومی به‌منظور ایجاد اعتماد و وابستگی مثبت.
- *تقویت روایت‌سازی علمی و رسانه‌ای در سطح بین‌المللی با بازنمایی دستاوردهای علمی ایران به زبان‌های مختلف برای تثبیت تصویر کشور به‌عنوان یک قدرت دانش‌بنیان.

استناد به این مقاله: سربازی، مریم، اباذری، مرتضی، منتظری، بهرام. (۱۴۰۴). دیپلماسی علمی به‌مثابه محور آینده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران: تحلیل روندها و سناریوها، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۹(۷۲)، ۲۸-۳.

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- حمیدیان، ع.ا.، شریفان، م.ا.، و نگهبورصادق، ن. (۱۳۹۷). راهبردهای توسعه بهره‌گیری از پهپاد در افزایش توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی*، ۱۶(72)، 153-176.
- افتخاری، ا. (۱۳۹۵). *قدرت نرم: ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل* (س. م. روحانی، مترجم). دانشگاه امام صادق
- افراخته، ع.ح.، نوروزی، ز. (۱۳۹۹). اثربخشی آیین‌ها و مناسک بر قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (با تأکید بر فرهنگ عاشورا). *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۴(50)، 23-44.
- جدیدی، ع.، نصیری، س.، و برزین، س.ص. (۱۴۰۰). منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق (۲۰۱۰-۲۰۲۰). *فصلنامه مطالعات قدرت نرم*، ۱۲(4)، 29-54.
- رحمانی تیرکلایی، ح. (۱۴۰۲). دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به مثابه قدرت نرم. *فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم*، ۱۳(3)، 51-66.
- رحمانی، ت.، و گنج‌خانلو، م. (۱۴۰۳). بازخوانی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از منظر تبدیل ایدئولوژی به منبع بالفعل قدرت نرم. *مطالعات قدرت نرم*، ۱۴(1)، 35-58.
- رشاد، م.، رشاد، ا. (۱۴۰۲). قدرت نرم و کنش نامتعارف در سیاست راهبردی ایران. *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۱۵(4)، 89-112.
- زرگر، ع.، و نغمولایی، ع. (۱۴۰۱). مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق با تأکید بر کردهای شیعه. *مطالعات قدرت نرم*، ۱۳(29)، 115-138.
- عباسی، کک، قائم‌پناه، ص.، شمسینی غیاثوند، ح.، و اطهری، س.ا.س. (۱۴۰۲). تأثیر قدرت نرم در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر آیت‌الله خامنه‌ای: محورهای موضوعی پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۴(54)، 24-49.
- علیپور، ج.، و میرزاجانی، م. (۱۴۰۲). قدرت نرم و بازدارندگی: مطالعه موردی توان موشکی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم*، ۱۳(2)، 229-247.
- قربانی شیخ‌نشین، ارسلان، کریمی، کامران، عباس‌زاده، هادی (۱۳۹۰). «قدرت هوشمند: حول نوین قدرت در عصر جهانی شدن»، *فصلنامه روابط خارجی*، سال سوم، شماره ۴، صص ۱۲۵-۱۵۰.
- کتابی، ا.، و نغمقوی، ن. (۱۴۰۲). ابتکار عمل انقلاب اسلامی در همبستگی و انسجام‌بخشی امت مسلمان به‌مثابه قدرت نرم در مقابله با دشمنان. *مطالعات قدرت نرم*، ۱۳(3)، 25-50.
- کوهکن، م.، و بشیر، ح. (۱۳۹۹). دیپلماسی علمی به‌مثابه قدرت نرم: از تجارب جهانی تا الگوی بومی. *پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۱۰(4)، 71-103.
- کوهکن، م.، و بشیر، ح. (۱۳۹۹). دیپلماسی علمی به‌مثابه قدرت نرم: از تجارب جهانی تا الگوی بومی. *پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۱۰(4)، 71-103.
- محسنی سبھی، ه. س.، و محسنی سبھی، ف. س. (۱۳۹۴). تأثیر دیپلماسی علم و فناوری بر افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران. *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، ۱(1)، 9-29.
- موسوی زارع، سید جواد؛ زرقانی، سید هادی؛ امیرفرخانی، مصطفی. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل جایگاه توانمندی نظامی در قدرت نرم کشورها. *فصلنامه ژئوپلیتیک*، سال هجدهم، شماره اول، صفحات ۴۴-۷۱.
- Akbar, A. (2021). Iran's soft power in Syria after the Syrian civil war. *Mediterranean Politics*, 28(2), 227-249.
- Akbar, A. (2023). Iran's soft power in the Middle East via the promotion of the Persian language. *Contemporary Politics*, 29(4), 424-445. <https://doi.org/10.1080/13569775.2023.2169305>
- Akbarzadeh, S., Ahmed, Z. S., & Ibrahim, N. (2021). Soft power, hard power dynamics: the case of Iran in Afghanistan. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 50(1), 67-86.
- Ali Akbar (2023) Iran's soft power in the Middle East via the promotion of the Persian language, *Contemporary Politics*, 29:4, 424-445.
- Baldwin, David (1985), *Economic, Statecraft*, Princeton University Press.
- Dousti, A., Saboonchi, R., & Sabzi, Z. (2023). Identification of Strategic Elements of Sports Diplomacy based on Soft Power in Expanding Iran's International Relations with Qatar and the United Arab Emirates. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 7(2), 317-352.
- Eslami, M., & Vysotskaya Guedes Vieira, A. (Eds.). (2023). *The arms race in the Middle East: Contemporary security dynamics* (1st ed.). Springer.

- the Islamic Republic of Iran from the perspective of Ayatollah Khamenei: Thematic dimensions. *Political and International Studies*, 14(54), 24–49. (in Persian)
- Afrakhteh, A. H., & Norouzi, Z. (2020). The effectiveness of rituals and ceremonies on the soft power of the Islamic Revolution of Iran (With emphasis on Ashura culture). *Islamic Revolution Approach Quarterly*, 14(50), 23–44. (in Persian)
- Ahmadian, A. A., Sharifan, M. A., & Poursadegh, N. (2018). Strategies for developing the use of unmanned aerial vehicles to enhance the combat power of the Armed Forces of the Islamic Republic of Iran. *Strategic Defense Studies Quarterly*, 16(72), 153–176. (in Persian)
- Akbar, A. (2021). Iran's soft power in Syria after the Syrian civil war. *Mediterranean Politics*, 28(2), 227–249.
- Akbar, A. (2023). Iran's soft power in the Middle East via the promotion of the Persian language. *Contemporary Politics*, 29(4), 424–445.
<https://doi.org/10.1080/13569775.2023.2169305>
- Akbarzadeh, S., Ahmed, Z. S., & Ibrahim, N. (2021). Soft power, hard power dynamics: the case of Iran in Afghanistan. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 50(1), 67–86.
- Ali Akbar (2023) Iran's soft power in the Middle East via the promotion of the Persian language, *Contemporary Politics*, 29:4, 424-445.
- Alipour, J., & Mirzajani, M. (2023). Soft power and deterrence: A case study of the missile capability of the Islamic Republic of Iran. *Scientific Quarterly of Soft Power Studies*, 13(2), 229–247. (in Persian)
- Baldwin, David (1985), *Economic, Statecraft*, Princeton University Press.
- Dousti, A., Saboonchi, R., & Sabzi, Z. (2023). Identification of Strategic Elements of Sports Diplomacy based on Soft Power in Expanding Iran's International Relations with Qatar and the United Arab Emirates. *Journal of World Sociopolitical Studies*, 7(2), 317-352.
- Eftekhari, A. (2016). *Soft power: Instruments of success in international politics* (S. M. Rouhani, Trans.). Imam Sadegh University Press. (in Persian)
- Eslami, M., & Vysotskaya Guedes Vieira, A. (Eds.). (2023). *The arms race in the Middle East: Contemporary security dynamics* (1st ed.). Springer.
- Ghorbani Sheikhneshin, A., Karami, K., & Abbaszadeh, H. (2011). Smart power: A new approach to power in the era of globalization. *Foreign Relations Quarterly*, 3(4), 125–150. (in Persian)
- Inayatullah, S. (2008). Six pillars: Futures thinking for transforming. *Foresight*, 10(1), 4–21.
- Inayatullah, S. (2015). Intuiting the Future (s). *Journal of Futures Studies*, 20(1), 115–118.
- Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*.
- Moed, H. F. (2016). Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. *Scientometrics*, 108(1), 305-314.
- Moed, H. F. (2016). Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. *Scientometrics*, 108(1), 305-314
- Nye, Joseph (1990), "The Misleading Metaphor of Decline", *the Atlantic Monthly*, March 1990.
- Nye, Joseph (1991), *Bound to Lead: The Changing Nature of American power*, *New York, Basic Books*, 1991
- Nye, Joseph (2004), "Ignoring Soft Power", *Chicago Tribune*, 16 Mai 2004.
- Nye, Joseph (2004), *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs; (2011), *The Future of Power*, New York: Public Affairs.
- sti, M., Saboonchi, S., & Sabzi, R. (2023). Iran's Drone Diplomacy: Expanding Soft Power Through Technology. *International Relations Journal*, 29(4), 74-92.
<https://doi.org/10.1080/25751654.2023.2139077>
- Sweeney, J. A., & Rhisiart, M. (2012). Exploring the future through inner space: A review of the methodological and philosophical elements of integral futures. *Futures*, 44(4), 277–288.

References [In Persian]

- Abbasi, K., Ghaem-Panah, S., Shamsini Ghiasvand, H., & Ataeri, S. A. S. (2023). The impact of soft power on the national security of

- diplomacy of the Islamic Republic of Iran as soft power. *Scientific Quarterly of Soft Power Studies*, 13(3), 51–66. (in Persian)
- Rahmani, T., & Ganjkanlou, M. (2024). Rereading the Constitution of the Islamic Republic of Iran from the perspective of transforming ideology into an actual source of soft power. *Soft Power Studies*, 14(1), 35–58. (in Persian)
- Rashad, M., & Rashad, A. (2023). Soft power and asymmetric action in Iran's strategic policy. *Political Studies Quarterly*, 15(4), 89–112. (in Persian)
- sti, M., Saboonchi, S., & Sabzi, R. (2023). Iran's Drone Diplomacy: Expanding Soft Power Through Technology. *International Relations Journal*, 29(4), 74–92. <https://doi.org/10.1080/25751654.2023.2139077>
- Sweeney, J. A., & Rhisiart, M. (2012). Exploring the future through inner space: A review of the methodological and philosophical elements of integral futures. *Futures*, 44(4), 277–288.
- Zargar, A., & Molaei, A. (2022). Components of the soft power of the Islamic Republic of Iran in Iraq with emphasis on Shi'a Kurds. *Soft Power Studies*, 13(29), 115–138. (in Persian)
- thinking for transforming. *Foresight*, 10(1), 4–21.
- Inayatullah, S. (2015). Intuiting the Future (s). *Journal of Futures Studies*, 20(1), 115–118.
- Jadidi, A., Nasiri, S., & Barzin, S. S. (2021). Sources of the soft power of the Islamic Republic of Iran in Iraq (2010–2020). *Soft Power Studies Quarterly*, 12(4), 29–54. (in Persian)
- Ketabi, A., & Ghavi, N. (2023). The Islamic Revolution's initiative in fostering unity and cohesion of the Muslim Ummah as soft power in confronting enemies. *Soft Power Studies*, 13(3), 25–50. (in Persian)
- Kouhkan, M., & Bashir, H. (2020). Scientific diplomacy as soft power: From global experiences to an indigenous model. *Political Research of the Islamic World*, 10(4), 71–103. (in Persian)
- Kouhkan, M., & Bashir, H. (2020). Scientific diplomacy as soft power: From global experiences to an indigenous model. *Political Research of the Islamic World*, 10(4), 71–103. (in Persian)
- Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations.
- Moed, H. F. (2016). Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. *Scientometrics*, 108(1), 305–314.
- Moed, H. F. (2016). Iran's scientific dominance and the emergence of South-East Asian countries as scientific collaborators in the Persian Gulf Region. *Scientometrics*, 108(1), 305–314
- Mohseni Sahi, H. S., & Mohseni Sahi, F. S. (2015). The impact of science and technology diplomacy on enhancing the soft power of the Islamic Republic of Iran. *Management in Islamic University*, 4(1), 9–29. (in Persian)
- Mousavi Zare, S. J., Zargani, S. H., & Amirfakhrian, M. (2022). An analysis of the role of military capability in the soft power of states. *Geopolitics Quarterly*, 18(1), 44–71. (in Persian)
- Nye, Joseph (1990), "The Misleading Metaphor of Decline", the Atlantic Monthly, March 1990.
- Nye, Joseph (1991), Bound to Lead: The Changing Nature of American power, New York, Basic Books, 1991
- Nye, Joseph (2004), "Ignoring Soft Power", Chicago Tribune, 16 Mai 2004.
- Nye, Joseph (2004), Soft Power. The Means to Success in World Politics, New York: Public Affairs; (2011), The Future of Power, New York: Public Affairs.
- Rahmani Tirkolaei, H. (2023). Cultural